

A Côte D'Azurön

A Côte D'Azur a francia fürdőipar paradicsoma. Egymást érik itt a fürdővárosok Mentontól Toulonig. Monaco, Nizza, Antibes, Cannes... Az egyik rulettjéről, a másik művészeti életéről, a harmadik filmfesztiváljairól híres. És mindenik a fürdőjéről. Itt található a hegy a tengerrel, s az ember a természet e kettős arcú szépségében gyönyörködhet. Egyik oldalt a Földközi-tenger selymes tükrében. Másikon: az Alpok délnyugati nyúlványainak sziklás hegyeiben. Majdnem mindig süt a nap. A déli növények, a narancs, füge, pálma sajtós, a miénktől elütő jelleget adnak a tájnak. A legtöbb település a hegyoldalba épült. Teraszosan ereszkedik le a

domboldal, mígnem összetalálkozik a tengerrel.

A franciák, hogy még vonzóbbá, még barátságosabbá tegyék ezt a vidéket, nem elégedtek meg a természetadta lehetőségekkel s a fürdőipari bázisoknak a kiépítésével, hanem igyekeztek minél több művészetet is idevarázsolni.

Változatosak az épületek. A legmegszokottabb a múlt század végének a stílusa, akkor fedezte fel az itteni nagyszerű klímát elsősorban az angol és a francia uralkodóosztály. Itthagytott millióikból épültek, fejlődtek a fürdővárosok. Nem világvárosi méretekre, hanem inkább az intimitások hangsúlyozására törekedtek. Ahogy aztán századunkban elterjedt a nyaralás szokása, s fellendült a turisztika, mind több létesítménnyel rajzolták ki ennek a ma már szinte teljesen összefüggő sávbán beépített, mintegy 200-250 kilométeres partsávnak az arcúlatán az újabb és újabb építészeti törekvések. A klasszicizmus mellé a szecesszió, majd a mindjobban előretörő sima vonalak, újabban meg az az elv érvényesül, hogy minél nyíltabbak, a napfény, a természet felé kitárulkozóbbak legyenek az épületek.

Monaco egymás fölé kanyarodó utcáin mind több felhőkarcoló kapaszkodik a magasba. A szögletes, egyenes vonalú épületek egy darabig elkísérik a meredek oldalt, mint különböző méretű hasábszerkezetek, minden külön dísz, cikornya nélkül, majd szétszórtabbá és kisebbé válnak, hogy aztán átadják helyüket a meredek sziklafalaknak. Antibes, Golfe-Juan szélesebb tengerpartján, több helyet kapva, a modern építészet új szállodatípusokkal is kísérletezik. Piramis alakú, szép, tágas teraszú épületekkel, az egyenes vonal elvétől eltérő, előreugró szögekkel hullámosított homlokzatú modern szállodákkal. De a főelv mindig az ott-honosság: szép, parkosított környezetet teremteni, kellemes kilátást a tengerre, a hegyekre, a rendezett tájra.

A XX. század modern művészei megkedvelték ezt a pihenő-paradicsomot. A fürdőipar kapott ezen, s mint turisztikai vonzerőt használta fel az ő ittlétüket. Vannak városok, melyeket egy-egy híres filmsztár tett látogatottá, majd felkapottá (Fréjus, Cannes, Saint-Tropez). Másokat a festők, szobrászok neve, munkássága fémjelez.

Menton Cocteau városa. Biot a Léger-é. Renoirnak és Chagallnak Nizzában, Matisse-nak Vence-ban, Picassónak Antibes-ben van gyönyörű gyűjteménye.

„A szellem lélegzik ebben a városban“ — olvassuk a VIII. Mentoni Képzőművészeti Biennálé katalógusának az előszavában. S a látogató, aki bár rövid ideig a levegőjét szívja ennek a kb. 25 000 lakosú, az olasz határtól alig néhány kilométerre fekvő Földközi-tenger parti városkának, úgy érzi, hogy sok igazság van ebben. A szellem lélegzik ott, és Franciaország, valamint Olaszország sok-sok más városában. A művészetek lelke tárja ki magát, és mutatja meg ezerarcúságát. Meglepő, hogy itt vagyunk Olaszország közelében, mindössze egy kis határállomás választ el, és mennyire más a szellem, a felfogás, a gondolkodásmód, mint ott. A Génua melletti ugyanilyen kis fürdővároskában, Nerviben a Modern Művészetek Múzeuma múlt századi festői termékeket reklámozott. Itt viszont együtt lélegzik a művészet a napokkal, a pillanatokkal. Nem is a múlt évtizedek, évek, hanem a ma legnagyobb, legjelentősebb művészeinek a legkorszerűbb törekvéseit szemlélhetjük.

„Hagyjuk a művészeket — olvassuk ugyanabban a katalógusban —, hogy formálják meg nekünk századunk lehető legemberibb képét.“ S ha az ember

elindul Nizza, Menton vagy Cagnes utcain, mindenütt ott érzi lélegzeni a művészettel való eljegyzettség szellemét. Pompásak a kirakatok. Egymást érik a galériák. A plakátok kiállításokat, színházi, zenei rendezvényeket népszerűsítene. Levegős-modernséggel berendezettek a középületek előcsarnokai, a hivatalok, a dohányárudák, üzletházak. Emberközelpben van a művészet. Az utcán, a kirakatokban, a rengeteg kiállításon. Aki arra vállalkozik, hogy felmérje ezek alapján a művészet jelenlegi helyzetét, beleszédül a vállalkozásba. Hiszen itt nincsen szinte semmi „uniformis”. Roppant gazdag a változatosság. Sokszínű arcot mutat a munkák mögé rejtőzött ember. Kezek, szemek, szívek és hitek ezrei próbálják megalkotni „századunk lehető legemberibb képét”.

Menton

Az Alpok égbekapaszkodó sziklás csúcsai kísértetiesen közel nyomulnak a tengerhez. Alig néhány száz méteres szűk sáv jutott az embernek, építkezésre. S ezen a keskeny földdarabon szorul a város, modern palotáival, a szállodák megszámlálhatatlan sokaságával s a fürdőzők hömpölygő tömkelegével. És közben: galériák, múzeumok. S — mintegy a városnak a modern művészet terjesztésében vállalt szerepe fémjelzőjeként — a Palais de l'Europe kétévenként, július és szeptember között thont ad egy világméretű vállalkozásnak, a Biennálénak.

„Csodálatos a mi korunk — olvassuk a Biennálé 1970-es katalógusa előszavában — sokszínűségével, az eszközök gazdagságával, melyeket a művészet szolgálatába állított. Új anyagok, tudományos, biológiai, geometriai fejlődés, új eszmék és gondolatok...”

Valóban — igazoljuk magunkban a látottak alapján —, sohasem volt olyan sokarcú, technikailag annyira változatos a művészet, mint napjainkban. Elméletileg úgy fogalmazhatnánk meg, hogy minden lehetséges. Bármiből lehet művészi alkotást produkálni. Még a filmtekercs celluloidjából is. Plexilemezből, vasból, kavicsból, fából és elektromos áramból. S magából a fényből.

Immár két és fél évtizedes múltra tekint vissza ez a rendezvény. Elvben különbözik a velenceitől. Ott az államok a maguk pavilonjában állítanak ki, saját elképzelésük, választásuk szerint. Ide a rendezőség egyéneket és csoportokat hív meg. Az egyén mindig korunk valamelyik nagy alkotója, akinek külön kiállítás rendeznek. Eddig (többek között) a következőket érte a megítélésnek számító meghívás: Dufy, Rouault, Matisse, Villon, Braque, Picasso, Salvador Dali, Chagall és Vasarely. A rendezők arra törekednek, hogy a kiállítás lehetőleg realisan tükrözze korunk művészetét...

Napló, 1974. július

A X. Mentoni Biennálé a hiperrealizmus törekvéseit helyezte rendezvényeinek a központjába. Bár vigyáztak, hogy nonfiguratív absztraktok (6 angol fiatal), pop művészek, konstruktivisták (a konstruktív művészek nemzetközi központjának 18 kiállítója) és más törekvések képviselőinek a szerepeltetésével átfogóbbá tegyék korunk művészetének bemutatását, a kiállítás arculatát mégis a fotorealista (hiperrealista) munkái határozták meg. Néhány „témajuk”: óriásivá növelt részlet a testből, az arcból; összefotózás (egyik alkotó egy hagymás kosárba belevisz ezzel az eljárással egy tehenet); modern épületegyüttesek, autókerék, groteszk csoportkép, szokatlan akt (csak az alsótest teljesen meztelen), fürdőző csoport, tünemények stb. Szinte kuriózumnak hat ebben a „csak ötlet”-világban, hogy egyik-másik munka bizonyossága szerint: ezt a technikai eljárást is az igazi, kifejező művészet szolgálatába lehet állítani. A spanyol Quetglas Matias munkáján (5 fotókompozícióban ülő alak előtt egy bárány) a kuriózumötlet a festői megoldás szépsége révén kap tartalmat. Az olasz Cammili Mauro képén szemüveges lány arcát látjuk, a szemöldöktől a száj alsó pereméig. Már maga a kivágás érdekes: oldalról épp becsüngő néhány hajszál, az arc pórusokig menő finom egyszerűsége, lilás-zöldes hűvössége, melyet színben szépen egyensúlyoz ki a szemüveg mögötti részek melegebb, vöröses-barnás tónusa. Legfestőibb munkájának „tárgya” semmitmondónak látszik. Három poharat ábrázol, az egyikben zöldes, a másikban pirosas, a harmadikban sárgás folyadék. Olyan erős az esztétikumhatás, hogy meg tud győzni: ez is művészet. A hiperrealizmus is adhat olyan eredményeket, amelyek gazdagítják a művészetet. Akárcsak a pop arttal, ezzel az irányzattal is az történelem a tagadás művészetéből kinőnek a művészi alázatosság útjai, lehetőségei is.

A több száz kiállító között érdekes színfolt volt a Párizsban élő Brassai három műfajú anyaga. Fotókkal (Picasso keze), eszményi vonalvezetésű non-figuratív szobrokkal és egy szőnyeggel szerepelt. Csak az ismerős név tette, hogy kissé felmelegedtünk?

Napló: A festészet fesztiválja, 1974. július

A Mentontól alig órányi távolságra fekvő Cagnes (régibb típusú fürdőhely, egyes negyedei egészen óváros jellegűek) festészeti fesztivált rendezett, 1974-ben immár hatodik ízben. Itt nem irányzatok, csoportok állítanak ki, mint Mentonban, hanem országok küldik el művészeit, akár csak Velencében. S hogy Velencében ebben az évben elmaradt a Biennálé, még jobban megnövekedett ennek a Grimaldiak középkori várában rendezett nemzetközi seregszemlének a jelentősége. Harminchét ország vett részt rajta, s nem is a számuk jelentős, hanem hogy vannak közöttük olyanok, melyek nem szoktak szerepelni európai seregszemléken. Különösen az ázsiaiak (India, Irán, Irak, Kína) és a dél-amerikaiak részvétele teszi színessé az anyagot. Hazánkat három művész, Gheorghe Anghel, Elena Greculesi és Semproniu Iclozan képviselte.

Van valami diszsonancia abban, ahogy az ódon vár falai a legmodernebb törekvéseknek szolgálnak hátterül. Mi azonban mégsem ezt a stílustörést, hanem azt figyeljük, hogy miről beszél ez a széles körű seregszemle.

Mindenekelőtt: kiegyenlítődésről. Kockázatos volna azt mondani, természetesen az itt látottak alapján, hogy ez vagy az a stílustörekvés dominál. Éppúgy láthatunk geometrikus absztrakt műveket, mint op artot, expresszionistát, szürrealistát, lírai absztraktot, neoprimitívet, és természetesen nem hiányoznak a realista vagy hiperrealista alkotások sem. Mivel nagyjából azonos teret kapott minden nemzet, igen demokratikusnak tűnt ez a rendezvény. Megszűntek a nagy és kicsi nemzetek közötti alá- és fölérendeltségi viszonyok, s beszélhettek alkotóikról, azok népéről maguk a művek. Így történhetett meg, hogy olyan más modern művészi seregszemlékről hiányzó ország, mint Irán, igen rangos anyaggal mutatkozott be. Valami ősi szépség áradt egyik-másik művészükhöz nemzeti hagyományokból táplálkozó alkotásából. Figyelmeztető is ez egyben: milyen sokat jelent a képzőművészetben, ha a különböző népek művészei megőrzik nemzeti karakterüket. Hiszen a fejlődésnek nem lehet célja az uniformizálódás. Azt, amit egy indiai, koreai vagy iraki művész adhat, azt más nem tudja megteremtteni. Ez alól a szabály alól természetesen nem vagyunk kivételek mi sem.

Kalandozások

Szinte minden fürdőhelynek más és más jellegű a partja. Van, ahol hatalmas sziklák övezik a vizet (Monte-Carlo), másutt gyönyörű csiszolt kőgomolyagok (Menton). S megint másutt homok (Golfe-Juan)...

Hogy milyen szép formákat tud kihozni a tenger évezredes csiszoló munkája a kődarabokból, felfedezték már a modern szobrászok. Moore maga vall arról, hogy mennyire gazdagította formavilágát a Côte d'Azur millió meg millió csiszolt kőve.

Micsoda formák! Egyik-másik kész modern szobor! Hogy lehet komponálni velük! Nem csoda, hogy hatottak ezek a természeti remeklések a szobrászokra. Megtanították őket arra, hogy miként kell lehántani a formákról a fölösleges anyagot, s miként beszélhet maga a lényeg. Nincs kizárva, hogy segítettek a művészeknek meglátni: nemcsak a valamire emlékeztető lehet a szép, hanem egy egyszerű, minden jelentés nélküli forma is.

Valószínű, épp e szép fehér és szürke köveiért szerette meg Cocteau Mentont. Tipikus XX. századi gondolkodású ember, polihisztor a művészetben. Múzeumát egy XVII. századi bástyában rendezték be, élete utolsó éveinek a tervei szerint. Kint, a bejárat mellett a falakat, bent pedig a folyosók földjét nagy kőmozaikok díszítik. Anyaguk: a már említett tükörsimára gömbölyített kövek a tenger partjáról s a cement. A nagy hall falát — a lépcsők is itt vezetnek fel — szőnyegek, gobelinek borítják. Nagyvonalú a megtervezésük, egy csomó részlet-finomság teszi gazdaggá a felületüket. Fent, az emeleti termek a festőt, az üvegszekrényekben elhelyezett kerámiák az iparművészt mutatják be. Nem szakadt el a figurális ábrázolástól, hatott rá Picasso kubizmusa, de megmaradt az eszményítés mellett. Kedvenc témája volt az emberi arc, azzal „szerkesztett”, mindig valamilyen érzelmi mondanivalót hangsúlyozva. Ilyeneket, mint: bukolikus

életöröm, az ember találkozása a végtelennel, szerelem... Ahogy távoztunkban még egyszer megsejmeljük a mozaikokat, a múzeumőr figyelmeztet: az anyag nekünk is rendelkezésünkre áll a tengerparton. Vihetünk belőle tetszésünk szerint. Ezért-e, vagy sem, de valóban nem tudtuk megállni, hogy ne hozzunk, s végigcipeltünk Európán félkilónyi kavicsot. Még ma is állandóan gyönyörködünk benne...

Monte-Carlo a gazdag világ szórakozóhelye. Hadd lássuk, hogyan lehet kevés pénzzel megjárni magunkat ott, a fényes paloták között.

Az állomás magasából gyönyörű lelátás nyílik a mélyen bekaréjló tenger-öbölre. Félig azt nézed, félig meg az illúzió dolgozik benned. Városállamban vagy. Ahol még meg is játsszák az önállósít. A kocsikon sajátos rendtábla (Monacói Nagyhercegség), s az országot jelentő betűjel nem F, mint a környező városokban, hanem a büszke MC. Mert: mintha büszkélkednének önállóságukkal. A kirakatokban mindenütt ott látható a nagyherceg és szépséges felesége arcképe. Néhol gyermekeik is mellettük vannak. A postaládákról nem marad el a felírás: csak monacói bélyeggel szabad a leveleket bedobni! S miközben ezen melázol el, meg kell állapítanod: a város mesésen szép! Valósággal ráragadnak a hegykaréjra a színes, szép épülettömbök. Benyúlik közéjük a tengerből, tele jachttal, vitorlás csónakokkal. A játékvárosnak játékkikötője van. A mólókon pénzbedobásos időmérő órák a parkírozó sétatájók, sétacsónakok számára. Fent a magasban egészen a tengerig előugró domb peremén büszkén áll a XIII. század elején épített, lobogós vár, a nagyherceg palotája. A plakátok mozikról, szabadszellemű kiállításokról adnak hírt. Könnyűsúlyú itt az élet, mélyebb dolgokat nincs miért keresni. Szép, érdemes volt pár órát itt tölteni, különösen a város modern építkezéséért, de aztán, aki nem teletömött pénztárcával jött, az jobb, ha tovább is megy. Mert még a gyümölcsök ára is jó mástélszerese a környező fürdővárosbeliekének.

Nizza vagy ahogy a franciák nevezik: Nice — a Côte d'Azur legnagyobb városa, lakóinak száma meghaladja a háromszázezret. Zajos, forgalmas, meglehetősen nagyok benne a távolságok. Mai arculatát a XVIII—XIX. században kapta, de vannak itt ókori romok, s középkori műemlékek is szép számmal. A tengert nem láttuk, elnyelte a sok kő, s az embertömeg. Túl sokat kellett volna gyalogolni érte...

Jelentős képzőművészeti központ ez a város, rengeteg galériája van, s a francia képzőművészeti életben rangosnak számít a nizzai iskola. Olyanszerű szerepe van, mint nálunk hajdan Nagybányának volt. Elsősorban gyönyörű környezete hívta életre. Számptalan múzeuma közül különösen kettő vonzott. Az egyik a hajdani római amfiteátrum romjai közelében levő Matisse- emlékház, a másik a közelemben épített Chagall-múzeum volt.

Hosszasan gyalogoltunk, amíg elértük a romterületet. Úgy látszik, hagyomány ez már, hogy az ókori amfiteátrumokban ma is színházadist játszanak. Szólt a zene, s balettpróba volt a romok között elhelyezett színpadon. Valami modern mű előadására készültek. A húszas években itt működött a modern balett egyik úttörő jelentőségű társulata, a híres Gyagilev-együttes. Olyan kiváló zeneszerzők műveit mutatta először be, mint Strawinsky, Satie, Poulenc, Auric, a díszleteket pedig nem kisebb művészek, mint Picasso, Matisse, Rouault és Chirico készítették.

Aki Matisse-t, a nagy alkotót akarja megismerni, talán jobban teszi, ha a párizsi Modern Művészetek Múzeuma vagy a leningrádi Ermitázs nagy művei alapján alkot magának képet róla. Aki azonban az emberre, annak nyugtalan, küzdelmes életútjára kíváncsi, az feledhetetlen élményeket kap a tágas park pavilonszerű épületében elhelyezett múzeumában. Itt őrzik személyes tárgyait, emlékeit. Dédelgetett afrikai néger szobrait, melyek a hagyományok szerint a kubizmus kialakulásában is szerepet játszottak. Sok szép szőnyege, japán metszetei, óceániai szobrai általános érdeklődésű művészről vallanak. Rajzainak, vázlatainak százait vaskeretes, nagy oszlopokhoz rögzített, lapozható tartók teszik hozzáférhetővé. Keresztmetszetét adják fejlődésének, munkássága sokoldalúságának, gazdagságának. Láthatók az általa díszített templomok makettjei, vitrói, falfestményeinek reprodukciói, miseruha-tervei. Ha még hozzávesszük ezekhez festményeit, szobrait, ragasztott kompozícióit, mindebből egy sokoldalú, kísérletező, nyugtalan lelkületű művész ismerünk meg, aki mindig újat keres, új utak feltárását kutató szellemével nagy befolyást gyakorolt a század művészetére.

